

بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت در شهر سنندج

محسن نیازی^۱

محمد صدیق محمدی^۲

لادن نصری^۳

تاریخ وصول: ۹۴/۰۵/۱۴

تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۷/۲۵

چکیده

سرمایه اجتماعی امروزه به یکی از مهمترین دارایی های جوامع تبدیل شده است. همبستگی اجتماعی ناشی از سرمایه اجتماعی افراد، بخش های مختلف جامعه و سازمان ها بر ابعاد متخلف هويت و منش اجتماعی تأثیر می گذارد. پژوهش حاضر با استفاده از نظریه های اندیشمندی همچون کلمن، پاتنام، لین، بارت و ولمن و با هدف بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت در شهر سنندج انجام گرفته است. بدین منظور پرسشنامه محقق ساخته ای جهت سنجش ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی از یک سو و گرایش به عفو و گذشت از سویی دیگر در میان ۵۰۰ نفر از افراد بالای ۲۰ سال ساکن سنندج تکمیل گردید. یافته های تحقیق حاکی از آن است که زنان بیشتر از مردان به عفو و گذشت گرایش دارند. همچنین ابعاد سرمایه اجتماعی شامل انسجام اجتماعی ۰/۶۵۳، اعتماد اجتماعی ۰/۶۲۲، اعتماد سیاسی ۰/۲۱۲، روابط اجتماعی ۰/۵۲۳، و مشارکت مدنی ۰/۷۰ با گرایش به عفو و گذشت ارتباط دارند. بعد آگاهی اجتماعی ارتباط معنی داری با گرایش به عفو و گذشت نداشته است علاوه بر این، با توجه به فرضیه اصلی تحقیق مبتنی بر ۰/۶۱۸ و معنادار بودن این رابطه مبتنی بر ارتباط سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت تأیید می گردد.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، عفو و گذشت، انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی، اعتماد

سیاسی، روابط اجتماعی

^۱ - استاد تمام جامعه شناسی و مدیر گروه علوم اجتماعی دانشگاه کاشان

^۲ - دانشجوی دکتری جامعه شناسی بررسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه کاشان، مدیر پیش گیری های فرهنگی و اجتماعی

دادگستری استان کردستان، mmohamadyk@yahoo.com

^۳ - دکتری جامعه شناسی اقتصاد و توسعه اجتماعی، مدرس دانشگاه.

مقدمه و بیان مسأله

امروزه پیوندهای اجتماعی به مهمترین دارایی های جوامع تبدیل شده اند، سرمایه هایی که می توانند مؤثرتر و کارا تر از هر نظام کیفی یا پلیسی عمل نمایند و سبب همبستگی بالای اجتماعی و مصونیت از آسیب های اجتماعی گردند. از این روست که مفاهیمی نظیر سرمایه اجتماعی، اینچنین اهمیت فزاینده ای در واژگان علوم اجتماعی پیدا می کند. سرمایه اجتماعی تابع قواعد و دستور العمل های نوین زندگی است و دارای کارکردهای مهمی در زمینه های مختلف اجتماعی می باشد. بدین ترتیب هرگاه یک نهاد اجتماعی بتواند مشارکت اعضای خود را برای دستیابی به اهداف خاص یا حل مسأله ای جلب نماید می تواند کنش های اعضا را تحت الشعاع خود قرار دهد و بر نحوه فعالیت آنها تأثیر گذار باشد.

با تغییرات پر شتاب فناوری اطلاعات، سرمایه اجتماعی به منزله منبع ارزشمند مورد توجه می باشد. زیرا سرمایه اجتماعی اساس هویت، شناسایی و اعتبار جامعه می باشد از طرفی بالا رفتن سرمایه اجتماعی افراد می تواند مانع آسیب های اجتماعی شود. افرادی که دارای سرمایه اجتماعی مثبتی باشند از عزت نفس و خود پنداره بالایی بهره مند خواهد شد که این موضوع باعث ایجاد روابط و پیوندهای مشترکی با افراد دیگر اجتماع می گردد. از سویی دیگر، فرسایش و کاهش سرمایه اجتماعی افراد باعث ایجاد احساس نا امنی، تضعیف و سست شدن پیوندهای اجتماعی خواهد شد. سرمایه اجتماعی بر ابعاد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... جامعه تأثیر گذار است و خود نیز متأثر از نهادها و منابع گوناگونی می باشد، که یکی از آنها امنیت اجتماعی است. در واقع سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی دو روی یک سکه هستند که لازم و ملزوم یکدیگرند.

بنابراین بدون توجه به سرمایه های اجتماعی، پایداری نظم اجتماعی امکان پذیر نمی باشد و بدون وجود آن نابهنجاری و بی نظمی در جامعه رایج می شود و نوعی سردرگمی، تعارض، کشمکش، بی تفاوتی و آسیب های اجتماعی فزونی می گیرد. به عبارتی ضعف و کمبود در میزان سرمایه اجتماعی، نشانگر علایم بیماری و تهدید سلامت جامعه است و جامعه ای که میزان سرمایه اجتماعی در آن به هر دلیلی کاهش یابد، شاهد گسیختگی ها و شکاف های عمیقی در میان گروه های اجتماعی خواهد بود. سرمایه اجتماعی منبعی است که مردم جامعه منافع شخصی خود را فدای منافع جمعی می کنند، سرمایه اجتماعی ثروتی بی انتهاست که حفظ و تولید آن نیاز به تحقق شرایطی دارد.

سرمایه اجتماعی که زمینه ساز تعاون و همکاری، اعتماد و مشارکت فعال در زندگی اجتماعی است و در بستری از روابط متقابل اجتماعی شکل می گیرد، می تواند نوعی احساس آرامش و امنیت و همچنین شبکه اجتماعی حمایتی به ارمغان آورد.

بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت در شهر سندج

از ابعاد همبستگی اجتماعی که امکان رابطه آن با سرمایه اجتماعی متصور است، مسأله عفو و گذشت است. این تحقیق تلاش دارد با هدف مطالعه رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی با گرایش افراد به عفو و گذشت به پژوهش این مسأله در میان شهروندان سندجی بپردازد.

پیشینه مفهومی و نظری

در این بخش پیشینه مفهومی و نظری تحقیق مورد بحث و تحلیل قرار می‌گیرد ابتدا نظریات مختلف اندیشمندان در مورد سرمایه اجتماعی و ابعاد و مؤلفه‌های آن ارائه می‌گردد و سپس، مفهوم عفو و گذشت و پیشینه مفهومی و نظری آن به بحث گذاشته می‌شود.

الف) سرمایه اجتماعی

جیمز کلن

به اعتقاد کلن سرمایه اجتماعی، بخشی از ساختار اجتماعی است که به کنشگر اجازه می‌دهد تا به استفاده از آن به منابع خود دست یابد؛ « روابط اجتماعی هنگامی به وجود می‌آیند که افراد کوشش می‌کنند از منابع برای خود بهترین استفاده را به عمل آورند و نباید تنها به عنوان اجزای ساختارهای اجتماعی در نظر گرفته شوند، آن‌ها را می‌توان منابعی برای افراد نیز در نظر گرفت. من این منابع اجتماعی - ساختاری را دارایی سرمایه‌ای برای فرد، یعنی سرمایه اجتماعی در نظر می‌گیرم» (کلن ۱۳۷۷ : ۴۵۸-۴۶۲). اما کلن در تعریف سرمایه اجتماعی به کارکرد آن توجه دارد:

سرمایه اجتماعی شیء واحدی نیست، بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارند: ۱- اینکه همه آن‌ها شامل جزئی از ساختار اجتماعی هستند و ۲- کنش‌های معین افرادی را که در درون ساختار هستند، اعم از اشخاص حقیقی یا عاملان حقوقی را تسهیل می‌کند و دستیابی به هدف‌های معینی را که در نبود آن دست نیافتنی خواهد بود امکان پذیر می‌سازد (همان: ۴۶۲).

همان طور که مطرح شد کلن سرمایه اجتماعی را جنبه‌ای از ساخت اجتماعی معرفی می‌کند که اجزای آن شامل نظام تعهدات و انتظارات، ظرفیت بالقوه اطلاعات، هنجارها و ضمانت‌های اجرایی موثر و اشکال سازمانی سرمایه اجتماعی می‌شود.

۱- نظام تعهدات و انتظارات: این که اگر A کاری برای B انجام دهد با اعتقاد به این که B در آینده آن را جبران می‌کند، این امر انتظاری را در A و تعهدی را از جانب B برای حفظ اعتماد ایجاد می‌کند. دو عامل برای این شکل از سرمایه اجتماعی حیاتی است؛ میزان در خور اعتماد بودن محیط اجتماعی، که به این معناست که تعهدات باز پرداخت خواهند شد و میزان واقعی تعهداتی که به عهده گرفته شده است (کلن ۱۳۷۷ : ۴۷۷).

۲- ظرفیت بالقوه اطلاعات: یک شکل مهم سرمایه اجتماعی، که جزئی جدایی ناپذیر و ذاتی از روابط اجتماعی به حساب می‌آید. اطلاعات در فراهم ساختن شالوده‌ای برای کنش مهم است. یکی از وسایلی

که از طریق آن اطلاعات ممکن است کسب شود استفاده از روابط اجتماعی است که برای مقاصد دیگر حفظ شود (همان: ۴۷۴).

۳- هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر: هنجارها مشخص می‌کنند که چه کنش‌هایی را گروهی از افراد مناسب یا درست، و یا نامناسب و نادرست تلقی می‌کنند. آن‌ها به گونه‌ای هدفمند ایجاد می‌شوند. افراد معتقدند با رعایت آن سود می‌برند. هنجارها نیز معمولاً به وسیله ضمانت‌های اجرایی تحمیل می‌شوند، که این ضمانت‌های اجرایی، یا پاداش‌هایی برای انجام آن کنش‌هایی که درست پنداشته می‌شوند هستند یا مجازات‌هایی برای انجام آن کنش‌هایی که نادرست تلقی می‌گردند (کلمن، ۱۳۷۷: ۹-۳۶۸).

۴- اشکال سازمانی سرمایه اجتماعی: از نظر کلمن تشکل افراد در سازمان‌های داوطلبانه و محصولات فرعی این گونه سازمان‌های داوطلبانه نوعی سرمایه اجتماعی است که منافع آن شامل حال همه مشارکت‌کنندگان و هم مشمول سایر افراد جامعه نیز می‌گردد (همان: ۴۷۹).

می‌توان نتیجه‌گیری کرد که مفهوم سرمایه اجتماعی نزد کلمن، و منافع فردی سرمایه اجتماعی که نصیب کنشگر می‌شود، متأثر از به کارگیری نظریه انتخاب عقلانی در تبیین رفتار است، به عبارتی کنشگر از نظر او همواره دست به رفتاری می‌زند که حداکثر سود و فایده را نصیب وی سازد و هزینه کمتری را بپردازد. کلمن نشان می‌دهد که چگونه افراد در دستیابی به هدف‌هایشان به ویژه در پیشرفت شغلی، از منابع اجتماعی استفاده می‌کنند، به عنوان مثال با استناد به کار لین نشان می‌دهد که افراد برای دستیابی به تحرک شغلی فراتر از وضعیت پیش‌بینی شده از پیوندهای ضعیف یعنی پیوندهایی با گستردگی زیاد، به عنوان ابزار سود می‌جویند. به عبارت دیگر کلمن این منابع اجتماعی - ساختاری را به عنوان دارایی سرمایه‌ای، سرمایه اجتماعی فرد تلقی می‌کند. کلمن سرمایه اجتماعی را نوعی کالای عمومی در نظر گرفت که گرچه به دست کسانی که آن را تشخیص می‌دهند ایجاد می‌شود، ولی منافع آن شامل تمام اجزای ساختار می‌گردد (فیلد ۱۳۸۵: ۳۶). پس در نهایت می‌توان گفت که از نظر کلمن سرمایه اجتماعی می‌تواند به عنوان ابزاری برای دستیابی به منافع و اهداف اجتماعی به کار گرفته شود، لذا بهره‌برداری از روابط اجتماعی توسط افراد مخصوصاً در پیشرفت و تحرک شغلی مؤثر خواهد افتاد. به عبارتی بهره‌مندی از سرمایه اجتماعی امکان تحرک اجتماعی و بهبود وضعیت اقتصادی - اجتماعی افراد را فراهم خواهد آورد.

بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت در شهر سندج

رابطه پاتنام

پاتنام مفهوم سرمایه اجتماعی را در مقیاسی متفاوت از کلمن به کار می‌گیرد. به بیان او: «سرمایه اجتماعی به خصوصیتی از سازمان اجتماعی نظیر شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد اشاره دارد که همکاری و هماهنگی برای منافع متقابل را تسهیل می‌نماید». از نظر او سرمایه اجتماعی کمک دهنده رفتار جمعی است، یعنی هزینه‌ها را برای نقض کننده‌ها افزایش، معیارهای خوب دو طرفه را تقویت، جریان گردش اطلاعات، شامل اطلاعات مربوط به خوشنامی فعالان را تسریع، موفقیت‌های گذشته فعالیت‌های جمعی را نمایان، و همانند چارچوبی برای همکاری‌های بیشتر آینده عمل می‌کند (فیلد ۱۳۸۵: ۴۸). از نظر او سرمایه اجتماعی قبل از هر چیزی افرادی را که سرمایه اجتماعی را می‌سازند منتفع می‌سازد ولی در عین حال آثار خارجی هم دارد که اجتماع بزرگتر را منتفع می‌سازد.

پاتنام سرمایه اجتماعی را با سه مؤلفه به عنوان ویژگی سازمان اجتماعی تعریف می‌نماید:

الف- شبکه‌ها: او نیز مانند دیگران روابط اجتماعی و تعاملات افراد با یکدیگر را بنیادی‌ترین جزی سرمایه اجتماعی و در واقع ایده مرکزی تئوری‌های سرمایه اجتماعی معرفی می‌کند، او شبکه‌ها را خاستگاه هر دو مؤلفه دیگر سرمایه اجتماعی یعنی اعتماد و هنجارهای همیاری می‌داند (پاتنام ۱۳۸۰: ۲۹۵).

ساختار شبکه‌ها: به نظر او برخی شبکه‌ها اساساً افقی هستند و شهروندان از وضعیت و قدرت برابر را دور هم جمع می‌کنند، اما بعضی دیگر شبکه‌هایی که عمودی هستند، شهروندان نابرابر را به وسیله روابط نابرابر مبتنی بر سلسله مراتب به هم پیوند می‌دهد (همان ۱۳۸۰: ۲۹۶).

فشردگی شبکه: فشردگی یا تراکم شبکه ویژگی دیگری است که پاتنام به آن تأکید دارد. هرچه شبکه‌ها در جامعه فشرده‌تر باشند احتمال بیشتری وجود دارد که شهروندان بتوانند در جهت منافع متقابل همکاری کنند. منظور از فشردگی افزایش انجمن‌ها و داشتن عضویت‌هایی متداخل و مشارکت در عرصه‌های چندگانه زندگی است (پاتنام ۱۳۸۰: ۲۹۶). می‌توان نتیجه گرفت که از نظر پاتنام فشردگی زندگی انجمنی و گسترش عضویت در شبکه‌هایی با روابط افقی اصلی‌ترین مؤلفه سرمایه اجتماعی است که به نوبه خود فرصت گسترش اعتماد و هنجارهای همیاری تعمیم یافته را در جامعه فراهم می‌سازد.

هنجارهای همیاری: در تعریف آن به دو نوع متوازن و تعمیم یافته اشاره دارد. در نوع متوازن با مبادله همزمان چیزهایی با ارزش برابر مواجه هستیم. اما در بعدی متفاوت یعنی تعمیم یافته این انتظار را داریم که به گونه‌ای در آینده سود جبران شود (پاتنام ۱۳۸۰: ۲۹۷).

اعتماد: مؤلفه دیگر مد نظر وی است. اعتماد مبنایی برای ایجاد بده بستان و انجمن‌های داوطلبانه می‌باشد و این‌ها به نوبه خود بنای ایجاد و تقویت اعتماد می‌گردند. اعتماد از عناصر ضروری برای تقویت همکاری است که حاصل پیش‌بینی پذیری رفتار دیگران بوده و در یک جامعه کوچک از طریق

آشنایی نزدیک با دیگران حاصل می‌شود. اما در جوامع بزرگتر و پیچیده‌تر یک اعتماد غیر شخصی‌تر یا شکل غیر مستقیمی از اعتماد ضرورت می‌یابد (پاتنام ۱۳۸۰: ۲۹۲).

پاتنام وجود اشکال متفاوت سرمایه اجتماعی را مورد تأکید قرار داده، که عبارتند از:

الف- سرمایه اجتماعی رسمی و غیر رسمی: برخی اشکال سرمایه اجتماعی خیلی رسمی هستند، مثل انجمن اولیاء و مربیان، یا انواع اتحادیه‌ها و ... برخی اشکال دیگر سرمایه اجتماعی نظیر انواع مهمانی‌ها، بازی‌های ورزشی و ... که خیلی غیر رسمی‌تر هستند (پاتنام ۱۳۸۰: ۳۰۰).

ب- سرمایه اجتماعی عمقی و سطحی: پاتنام در نوع اخیر سرمایه اجتماعی به مفاهیم پیوندهای قوی و ضعیف اشاره دارد که برای اولین بار توسط مارک گرانوتر طرح گردید. پیوندهای قوی به نزدیکی و فراوانی ارتباطات اشاره دارد. در حالی پیوندهای ضعیف بر آشنایی‌های گذری برمی‌گردد. گرانوتر با تأکید بر اهمیت پیوندهای ضعیف در مقایسه با پیوندهای قوی برای دستیابی به شغل، نشان داد که احتمال پیدا کردن شغل در پیوندهای ضعیف بیشتر است. پاتنام پیوندهای ضعیف را در شکل‌گیری همیاری تعمیم یافته مفید می‌داند، حال آن که پیوندهای قوی هم به نوبه خود برای اهداف دیگری نظیر حمایت‌های اجتماعی می‌توانند مفید باشند (همان: ۳۰۰).

ج - سرمایه اجتماعی درون نگر و برون نگر: گروه‌های درون نگر آن‌هایی هستند که به حفظ و کسب منافع داخلی برای اعضای گروه توجه بیشتری دارند و عوایدشان نصیب اعضای گروه می‌شود، در حالی که گروه‌های برون نگر به خیر و رفاه عمومی توجه بیشتری دارند (پاتنام ۱۳۸۰: ۳۰۰).

د- سرمایه اجتماعی درون گروهی و برون گروهی (اتصال): سرمایه اجتماعی محدود نوعی از سرمایه اجتماعی است که مردمی را که از جهات مهمی مثل قومیت، سن، جنسیت، طبقه اجتماعی و نظایر آن شبیه به هم هستند به یکدیگر پیوند می‌دهد. در مقابل سرمایه اجتماعی اتصالی بر شبکه‌های اجتماعی اشاره دارد که افراد غیر مشابه از بخش‌های گوناگون جامعه را به هم پیوند می‌دهد. این نوع سرمایه از طرفی معیارهای تعمیم یافته را برمی‌انگیزد و از طرف دیگر دستیابی به منابع موجود در شبکه‌های وسیع‌تر و انتشار اطلاعات را ممکن می‌کند.

از نظرات پاتنام می‌توان نتیجه‌گیری کرد، او نیز به پیروی از دیگران سرمایه اجتماعی را به دو گونه تفاوت یافته میثاقی و پل‌زن به کار برده است. از نظر او سرمایه اجتماعی میثاقی بر پایه فامیلی، دوستی‌ها و آشنایی‌های نزدیک بوده و متوجه درون است، و با تقویت همگونی و هویت ویژه افراد هم‌طبقه، آن‌ها را به هم پیوند می‌دهد. برعکس سرمایه اجتماعی پل‌زن، افراد غریبه‌تری را که در حوزه‌های خود فعالند و هویت‌های ناهمگون دارند، به طور گسترده‌تری پیوند می‌دهد. سرمایه اجتماعی میثاقی برای حفظ موقعیت خوب است و سرمایه اجتماعی پل‌زن برای جلوگیری از افتادن در امور اجتماعی (فیلد ۱۳۸۵: ۱۰۱-۱۰۲). لذا پیشرفت‌های شغلی و تحرک طبقاتی را می‌توان یکی از پیامدهای سرمایه اجتماعی پل‌زن دانست، که تداعی کننده همان مفهوم پیوندهای ضعیف است، در چنین برداشتی کسب موفقیت و تحرک

بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت در شهر سندج

اجتماعی را می‌توان نتیجه دوستی‌ها و آشنایی‌های فرد با افراد غریبه‌تری که عموماً هویت‌های ناهمگون دارند دانست. نهایتاً از مفهوم سرمایه اجتماعی نزد پاتنام می‌توان چنین برداشتی کرد که هرچه فشردگی انجمنی یا عضویت‌های متداخل در شبکه‌های اجتماعی برای فرد بیشتر وجود داشته باشد فرصت گسترش اعتماد و هنجارهای همیاری تعمیم یافته را در جامعه فراهم می‌سازد. همه این عوامل در گسترش سرمایه اجتماعی اتصالی (برون نگر) تأثیر خواهد داشت. این نوع سرمایه اجتماعی از طرفی معیارهای تعمیم یافته را برمی‌انگیزد و از طرف دیگر دستیابی به منابع موجود در شبکه‌های وسیع‌تر و انتشار اطلاعات را ممکن می‌سازد، که امکان دستیابی به موقعیت‌های اقتصادی-اجتماعی بالا و تحرک اجتماعی را فراهم می‌آورد.

دیدگاه‌های نظری در زمینه سرمایه اجتماعی در سطح فرد (دیدگاه شبکه)

مارک گرانوتر

گرانوتر که یک نظریه پرداز شبکه‌ای است به هر گونه پیوندهای اجتماعی الگودار علاقه مند است، اما میان این پیوندها تمایز قائل می‌شود و آن‌ها را به دو دسته پیوندهای نیرومند (عاطفی قوی) و پیوندهای ضعیف (آشنایی) تقسیم می‌کند (ریتزر ۱۳۷۹: ۵۹۴).

بیشترین تأکید گرانوتر در بررسی پیوندهای قوی و ضعیف روی فرم و شکل روابط کنشگران است و این که قوت این ارتباط چقدر است و چگونه می‌توان آن را اندازه گرفت. از نظر وی قوت پیوند بستگی به مدت زمان این ارتباط و صمیمیت و پیوند عاطفی آن دارد و همین طور به این که دو نفر چقدر می‌توانند روی حمایت‌های همدیگر حساب کنند وابسته می‌باشد. در توضیح پیوندهای قوی معتقد است پیوند قوی میان افرادی که با یکدیگر روابط نزدیکی دارند و همدیگر را می‌شناسند برقرار می‌شود. در این نوع پیوند ارتباطات آن‌ها با افراد خارج از شبکه کم است. وی روابط با خانواده، همکاران، دوستان و همسایگان را تحت عنوان پیوندهای قوی قرار داده است. اما تمرکز اصلی گرانوتر بر روی پیوندهای ضعیف می‌باشد. گرانوتر این پیوندها را به عنوان پلی ارتباطی میان دو گروهی که پیوندهای داخلی نیرومندتری دارند در نظر می‌گیرد. بدون چنین پیوندهای سست گروه‌های نزدیک و همبسته اجتماعی ممکن است نتوانند در چارچوب یک ساختار اجتماعی گسترده‌تر با یکدیگر در ارتباط باشند (ریتزر ۱۳۷۹: ۴۹۴).

از آرای او می‌توان چنین نتیجه گرفت، در حالی که پیوندهای قوی امتیاز ویژه ای را برای فرد ایجاد می‌کند، پیوندهای ضعیف حوزه‌های اجتماعی متفاوت هر فرد را به هم مرتبط می‌کند، در نتیجه این نوع پیوند موجب دستیابی فرد به اطلاعات و منابعی فراتر از حوزه‌های اجتماعی در دسترس خود می‌شود و اطلاعاتی که فرد از پیوندهای ضعیف به دست می‌آورد متنوع و دست اول خواهد بود. لذا افرادی که پیوندهای ضعیف کمتری دارند از به دست آوردن اطلاعات در حوزه‌های اجتماعی متفاوت محروم می‌شوند و تنها می‌توانند اطلاعات مورد نیاز خود را از دوستان نزدیکشان کسب کنند. این محرومیت تنها

فقط در به دست آوردن عقاید و دیدگاه‌های جدید نخواهد بود بلکه ممکن است موجب ناکامی فرد در به دست آوردن موقعیت کاری مناسب گردد. درحالی که برخورداری از پیوندهای ضعیف موجب دستیابی فرد به اطلاعات و منابعی فراتر از حوزه‌های اجتماعی در دسترس فرد می‌شود، ارتباطات فرد با افراد غریبه‌تر بیشتر خواهد شد، لذا امکان بهره برداری و رسیدن به موقعیت‌های اجتماعی و تحرک اجتماعی فرد را هموار خواهد کرد.

نان لین

از نظر لین سرمایه اجتماعی به عنوان مفهومی می‌باشد که در شبکه‌های اجتماعی و روابط اجتماعی ریشه دارد. سرمایه گذاری در این شکل سرمایه نه بر روی فرد بلکه در روابط صورت می‌گیرد، یعنی افراد برای دستیابی به سود در تعاملات شرکت می‌کنند. از همین رو لین برای سرمایه اجتماعی عنوان دارایی ارتباطی را به کار می‌گیرد. لین سرمایه اجتماعی را به مثابه منابع نهفته در ساختار اجتماعی تعریف می‌کند که با کنش‌های هدفمند قابل دسترسی یا گردآوری است. بنابراین تعریف از نظر لین، سرمایه اجتماعی از سه جزء تشکیل شده است: منابع نهفته در ساختار اجتماعی، قابلیت دسترسی افراد به این گونه منابع اجتماعی و استفاده یا گردآوری این گونه منابع اجتماعی که کنش‌های هدفمند را ایجاد می‌کند. بنابراین در تعریف لین سرمایه اجتماعی شامل سه عنصر متقاطع ساختاری و کنشی می‌باشد. لین در توضیح پیرامون سرمایه اجتماعی منابع نهفته و موقعیت‌های شبکه‌ای را دو عنصر مفهومی سرمایه اجتماعی قلمداد می‌کند. درارتباط با منابع نهفته در ساختار اجتماعی به دو نوع منابع شبکه‌ای و منابع ارتباطی اشاره دارد. «منابع شبکه‌ای» به منابع نهفته در شبکه‌های خودی اشاره دارد، در حالی که منابع ارتباطی به منابع مستتر و آشنایانی که به عنوان یاری دهنده در کنش‌های ابزاری مانند جستجوی کار و ترفیع استفاده می‌شود مربوط می‌باشد. بنابراین منابع شبکه‌ای نشان دهنده منابع قابل دسترس و منابع ارتباطی نشانگر منابع بسیج شده در کنش‌های ابزاری هستند (همان: ۱).

لین در رابطه با موقعیت‌های شبکه‌ای دیدگاه خود را چنین بیان می‌کند: اگر فرض شود که سرمایه اجتماعی می‌کوشد به منابع ارزشمند در روابط اجتماعی دست یابد موقعیت‌های شبکه‌ای می‌باید دسترسی به منابع نهفته را بهتر تسهیل نماید، نه اینکه ضرورتاً آن را تعیین کند. این که چه نوع موقعیت‌های شبکه‌ای منابع را برای دست یابی به سود و منفعت فرا می‌خوانند به نوع منابع مورد انتظار فرد بستگی دارد (همان: ۸).

لین به دو دسته نتایج به عنوان منابع سرمایه اجتماعی اشاره دارد: اول سود (بازگشت سرمایه) درکنش‌های ابزاری و دوم: سود (بازگشت سرمایه) درکنش‌های کیفی. در کنش‌های ابزاری، سود عبارت است از دستیابی به منابع بیشتر، منابعی که لزوماً در حال حاضر در اختیار شخص قرار ندارند. لذا کنش ابزاری برای دستیابی به منابعی انجام می‌شود که کنشگر به آن دسترسی ندارد در حالی که درکنش کیفی، سود عبارت است از حفظ منابع در اختیار، کنش کیفی برای حفظ منابعی است که در اختیار کنشگر

بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت در شهر سندج

قرار دارد. او نتایج سرمایه گذاری افراد در روابط و شبکه‌های اجتماعی را در ارتباط با دو کنش ابزاری و کیفی طبقه بندی می‌کند. برای کنش‌های ابزاری سه گونه سود را بیان می‌کند: سود اقتصادی (ثروت)، سود سیاسی (قدرت)، و سود اجتماعی (شهرت). برای کنش کیفی سرمایه اجتماعی ابزاری برای تحکیم منابع و حفظ آن در مقابل از دست دادن و فقدان احتمالی منابع می‌باشد. این نوع کنش موجب پیوند افرادی می‌شود که منافع و علائق مشترک دارند و لین در کنش کیفی نیز سه نوع سود را طبقه‌بندی می‌کند. سلامتی جسمی، سلامتی روانی و رضایتمندی از زندگی (همان: ۱۲).

در مجموع از مباحث لین می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که شبکه‌ها و روابط باز احتمال دستیابی به پیوندها و استفاده از آن‌ها برای رسیدن به منابعی که در حوزه اجتماعی فرد وجود ندارد و نیز فرصت دستیابی به منابع و سودهای ابزاری از جمله تحرک اجتماعی را افزایش می‌دهند. وی به تسهیل جریان اطلاعات در برخی پیوندهای اجتماعی اذعان دارد، که بواسطه آن اطلاعات سودمندی درباره فرصت‌ها و انتخاب‌ها به فرد می‌رسد، لذا چنین اطلاعاتی هزینه مبادله افراد را برای یافتن موقعیت‌های اقتصادی - اجتماعی کاهش می‌دهد، همچنین انتظار می‌رود روابط اجتماعی هویت و اعتبار را تقویت کند. اطمینان فرد از ارزش خود به عنوان عضوی از یک گروه اجتماعی که در منابع مشابهی شریکند موجبات حمایت عاطفی و تأیید همگانی است که خود دعوی فرد نسبت به منابع معین را فراهم می‌کند، و منجر به کسب موقعیت‌های عالی‌تر و پیمودن نردبان ترقی است.

نهایتاً اینکه مباحث لین صرفاً بر منافع فردی سرمایه اجتماعی متمرکز است و سرمایه اجتماعی را در درجه اول امری فردی می‌داند که افراد با انگیزه کسب سود برای خود اقدام به سرمایه‌گذاری در روابط اجتماعی می‌نمایند. اگرچه ممکن است مانند سرمایه انسانی به زعم لین، سرجمع این دارایی‌های ارتباطی به نفع جمع نیز تمام شود. لین بین ارتباطات قوی و ضعیف فرق قائل شده است و واژگان او برگرفته از گرانوتر است. مطالعات قبلی او درباره جست و جوی کار در بین جوانان مبین آن است که ارتباط قوی در شرکت‌های فامیلی یا متشکل از دوستان، منبع خوبی برای کارایی بوده و ارتباطات ضعیف در کارایی در شرکت‌های جدید مؤثر بوده اند (فیلد ۱۳۸۵: ۱۰۲).

رونالد بارت

بارت نیز یکی از نظریه‌پردازان دیدگاه شبکه می‌باشد. او سرمایه اجتماعی را یک شبکه ساختارگونه تعریف می‌کند و از نظر وی سرمایه اجتماعی موجب سود و مزیت برای فرد می‌شود. بحث بارت از سرمایه اجتماعی با مباحثی در مورد شکاف ساختاری آغاز می‌شود، که در توضیح آن بارت دو مکانیزم شبکه را در کارش عنوان می‌کند: حصار شبکه و ارتباطات واسطه‌ای، که پایه و بنایی برای کار بر روی سرمایه اجتماعی می‌باشد. ۱- حصار شبکه: از نظر وی در شبکه‌هایی که به صورت مرزبندی شده و محدود می‌باشد، همه افراد با یکدیگر ارتباط دارند و فرد نمی‌تواند از توجه دیگران رها شود. این نوع

شبکه دوکارکرد اصلی دارد: شبکه متراکم بر روی دستیابی و سهولت انتقال اطلاعات تأثیر می‌گذارد و دوم این که موجب تسهیل ضمانت اجرایی می‌شود و مردم در یک شبکه متراکم در اعتماد به یکدیگر خطر کمتری را احساس می‌کنند.

۲- شکاف ساختاری: اما تمرکز اصلی بارت بر روی مکانیزم دوم می‌باشد که همان ارتباطات واسطه‌ای یا به عبارت دیگر شکاف ساختاری می‌باشد. شکاف‌های ساختاری موجب روابطی بین گروه‌های متفاوت از هم می‌شود. بنابراین با وجود شکاف‌های ساختاری فرصتی فراهم می‌شود که به صورت واسطه، اطلاعات بین مردم جریان یابد. به طور خلاصه، شکاف‌های ساختاری و حصار شبکه می‌تواند با هم بر روی عملکرد و کارایی فرد تأثیر بگذارد. از نظر وی شبکه‌های متراکم خطری را که همراه با ارتباط و اعتماد می‌باشد، کاهش می‌دهد و بر روی عملکرد و کارایی تأثیر می‌گذارد، همین طور ارتباطات واسطه‌ای در راستای این شکاف می‌تواند بر روی عملکرد فرد تأثیر بگذارد. اما از نظر بارت پیرامون خصوصیات ساختار روابط اجتماعی درسنجش سرمایه اجتماعی به عوامل زیر باید توجه نمود:

- محدودیت شبکه: اگر تماس‌ها و ارتباطات به صورت مستقیم با افراد دیگر باشد (شبکه متراکم) و یا این که به صورت غیر مستقیم از طریق یک تماس محوری با یکدیگر مرتبط باشند (شبکه سلسله مراتبی) آنگاه محدودیت و اجبار در یک شبکه بالا می‌باشد. شبکه‌های بسیار محدود شده، شکاف‌های ساختاری کمتری را در احاطه دارند و اگر شبکه‌هایی که شکاف‌های ساختاری را بسط و توسعه داده‌اند، ریشه سرمایه اجتماعی باشد، عملکرد و کارایی باید یک رابطه منفی با محدودیت شبکه داشته باشد و اگر محدوده و محصوره شبکه ریشه سرمایه اجتماعی باشد، آنگاه عملکرد و کارایی رابطه مثبتی با محدودیت دارد.

- اندازه شبکه: اندازه شبکه حجم تماس‌ها و ارتباطات در یک شبکه می‌باشد و تماس‌های بیشتر به این معنی است که اطلاعات گوناگون و متنوعی را از تماس‌ها می‌شود دریافت کرد. محدودیت در شبکه‌های بزرگتر پایین‌تر است، اگر شبکه‌هایی که شکاف‌های ساختاری را می‌گسترانند ریشه سرمایه اجتماعی باشند آنگاه یک رابطه مثبتی بین عملکرد و اندازه شبکه وجود دارد.

- تراکم شبکه: تراکم شبکه میانگین روابط بین تماس‌ها می‌باشد، تراکم هر چه بیشتر باشد میزان برخوردهای متنوع بیشتر، لذا فرصت و امکانات بیشتری را برای ارتقای اجتماعی فرد به ارمغان می‌آورد. از گفته‌های بارت، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بین ساختار روابط اجتماعی و تحرک اجتماعی رابطه وجود دارد. به عبارتی شبکه‌هایی که از تراکم بالایی برخوردار باشند، از شکاف‌های ساختاری و ارتباطات واسطه‌ای بیشتری برخوردار خواهند شد که خود منجر به شکل‌گیری روابط بین گروه‌های متفاوت و غیر همگون می‌شود، در نتیجه اطلاعات گوناگون و متنوع نصیب افراد خواهد شد که درچنین صورتی امکان بهره‌مندی از فرصت‌ها و تحرک اجتماعی برای افراد به ارمغان خواهد آمد.

باری ولمن

ولمن یکی از نظریه‌پردازان سرمایه اجتماعی شبکه است، او ساخت اجتماعی را به عنوان یک شبکه، از اعضای شبکه و مجموعه‌ای از پیوندها که افراد، کنشگران یا گروه‌ها را به هم متصل می‌سازد، می‌داند، که اعضای شبکه می‌توانند افراد، گروه‌ها، نهادها، موجودیت‌های حقوقی و یا سازمان‌ها و ... باشند. ولمن از منظر رویکرد تحلیل شبکه به بررسی تأثیر تغییرات اجتماعی بر روی روابط اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی پرداخته است. به نظر وی در عصر حاضر نوعی تشویش و نگرانی نسبت به اجتماع وجود دارد و افراد در دنیای جدید همواره در هراس بوده‌اند که مبدا اجتماع آنان را طرد کند و یا با تنهایی و بیگانگی مواجه گردند. بخش عمده این نگرانی در عصر جدید از نوعی تفکر و ادراک خاص این دوران نشأت می‌گیرد. از نظر ولمن به طور کلی ماهیت شبکه‌های اجتماعی - اجتماعات فردی تغییر کرده است و از الگوی سنتی خود که مبتنی بر مکان و زمان و مرزهای همسایگی بود فاصله گرفته است ولی اجتماع هنوز وجود دارد و از بین نرفته است، بلکه ماهیت آن تغییر کرده است. اجتماعات فردی معاصر، پراکنده، رها شده و نامتراکم می‌باشند و افراد در گروه‌های چند گانه و مورد علاقه خود عضویت دارند و حمایت‌های اجتماعی مختلفی از اعضای شبکه دریافت می‌دارند.

ولمن بحث گسترده‌ای را نیز در مورد حمایت اجتماعی در شبکه‌های اجتماع امروزی داشته است. از نظر وی افراد کمک‌ها و حمایت‌های متنوعی را از اعضای شبکه‌شان دریافت می‌کنند. پیوندهای گوناگون در جوامع امروزی حمایت‌های اجتماعی مختلفی را برای اعضای شبکه فراهم می‌سازد. بنابراین تنوع روابط، طیف وسیعی از حمایت‌های متنوع را برای افراد فراهم می‌آورد. حمایت‌های اجتماعی افراد را قادر می‌سازد، تا توانایی رویارویی با مشکلات روزمره زندگی و بحران‌های زندگی را داشته باشند و به خوبی آن‌ها را سپری کنند. به نظر ولمن منبع حمایت و این که چه نوع پیوندهایی، چه نوع حمایتی را فراهم می‌کنند از اهمیت بسزای برخوردار است. به نظر او حمایت‌های اجتماعی انواع متفاوتی دارند. ولمن بر شش نوع حمایت تأکید می‌کند که عبارتند از: حمایت عاطفی، حمایت مالی، حمایت اطلاعاتی، حمایت خدماتی و کاری، حمایت مصاحبتی و حمایت مشورتی، که هر کدام از این حمایت‌ها از هر یک از اعضای شبکه دریافت می‌شود. او همچنین انواع مختلف حمایت‌هایی را که افراد از شبکه دریافت می‌کنند، در ارتباط با ویژگی‌های شبکه مورد بررسی قرار داده است. به نظر او انواع حمایت‌های اجتماعی با خصوصیات روابط بیشتر مرتبط می‌باشد تا خصوصیات خود اعضای شبکه. اندازه شبکه، ترکیب، محتوا، تراکم و دیگر خصوصیات شبکه در ابعاد ساختی و تعاملی در میزان و نوع حمایت تأثیر می‌گذارد. یک شبکه چیزی بیشتر از مجموع پیوندهایش است. تأثیر ترکیب ساختار و محتوای شبکه بر تأمین حمایت بیشتر از تأثیر خصوصیات پیوندهای خاص در آن شبکه می‌باشد. به عبارت دیگر تأثیر خصوصیات شبکه فردی بر حمایت بیشتر می‌باشد.

آرای ولمن به خوبی سازوکار تأثیر سرمایه اجتماعی بر تحرک اجتماعی را نشان می‌دهد. از نظر او زمانی که فرد به برقراری ارتباط با انواع شبکه‌های اجتماعی می‌پردازد قادر خواهد بود کمک‌ها و حمایت‌های متنوعی را از اعضای شبکه‌اش دریافت کند. انواع این حمایت‌ها که توضیح داده شد بر تحرک اجتماعی و سیر نردبان ترقی تأثیر خواهد داشت. اما ولمن بر تأثیر ترکیب ساختار و محتوای شبکه بر میزان حمایت‌های دریافتی تأکید بسیار دارد. به عبارتی هرچه اندازه و تراکم شبکه وسیع‌تر باشد امکان دستیابی فرد به منابع متنوع‌تر بیشتر می‌شود، در عین حال عضویت در شبکه‌های ناهمگون سبب خواهد شد فرد با افراد غریبه‌تر و متفاوت‌تری آشنا شود که خود عاملی در جهت بهره‌مندی او از منابع و حمایت‌های متنوع‌تر خواهد شد. در عین حال تکرار و فراوانی تماس نیز عامل دیگری است که بر میزان حمایت‌های دریافتی تأثیر می‌نهد. در مجموع می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که عضویت در شبکه‌های متراکم، بزرگ، ناهمگون و نامتجانس، همگی سبب افزایش میزان حمایت‌های دریافتی فرد از اعضای شبکه‌اش شده و امکان تحرک اجتماعی را فراهم می‌آورد.

سرمایه اجتماعی تاریخچه‌ای بس طولانی و نامحسوسی در میان علوم اجتماعی دارا می‌باشد. اولین کسی که این اصطلاح را به کار برد هانی فان و بعدها جیمز کلنن نقش شرکت اجتماعی را در شکل‌گیری فرهنگ تعلیم و تربیت شرح داد. سرمایه اجتماعی مدتی از مباحث دور ماند اما بعد از آن جین جاکوب در اواخر دهه ۶۰ دوباره آن را مطرح ساخت و سپس لوری در دهه ۷۰ و لکن در دهه ۸۰ آن را به تفصیل شرح دادند.

همچنین پیربوردیو تحقیقاتی در این مورد به عمل آورد. سرمایه اجتماعی یکی از ابعاد برجسته تحقیقات علوم اجتماعی است. این اصول اجتماعی باعث تقویت افراد و گروه‌ها می‌شود. سرمایه اجتماعی با عضویت در گروه‌ها و انجمن‌ها اهداف گروهی نظیر دموکراسی مشارکت و امنیت و اعتماد اجتماعی را تقویت می‌کند. پوتنام مدعی است که شرکت در اجتماع مانند شبکه‌های رسمی و شبکه‌های غیر رسمی جامعه مرکز اصلی مفهوم سرمایه اجتماعی است.

(ب) عفو و گذشت

«عفو در اصل به معنای «صرف نظر کردن و رها کردن» است؛ از این رو، برای بیان صرف نظر کردن از عقوبت گناه، «عفا عنه» به کار می‌رود. در مورد پشم و موی حیوان که بی‌توجهی و عدم پیرایش آن، افزایش آن را موجب شده، عفو معنای «تکثیر» می‌دهد؛ بدین مناسبت، در معنای «نمو و افزایش» نیز به کار رفته است و در عبارت قرآنی «حتی عفووا و قالوا» به همین معناست. «عفا» به معنای «خاک» نیز آمده است که چنین معنایی بدین جهت است که به خاک توجهی نمی‌شود.» (ایروانی،

۱۳۸۴: ۱۵۴)

در دین اسلام عفو در جایی است که انسان، قدرت انتقام دارد و بخشش او از موضع ضعف نیست؛ چه این عفو سازنده است، هم برای مظلوم پیروز که به او اعتماد به نفس و صفای دل می‌بخشد و هم برای ظالم مغلوب که او را به اصلاح خویش وامی‌دارد (همان: ۱۵۵)

عفو در اصل به معنای « صرف نظر کردن و رها کردن » است؛ از این رو، برای بیان صرف نظر کردن از عقوبت گناه « عفا عنه » به کار می‌رود (ابن فارس، بی تا، ج ۴: ص ۵۶). در مورد پشم و موی حیوان که بی توجهی و عدم پیرایش آن، افزایش آن را موجب شده، عفو معنای « تکرر » می‌دهد؛ بدین میناست، در معنای « نمو و افزایش » نیز به کار رفته است و در عبارت قرآنی « حتی عفوا و قالوا » به همین معناست (ابن فارس بی تا، ج ۴: ص ۵۸ - ۵۹). « عفا » به معنای « خاک » نیز آمده است که چنین معنایی بدین جهت است که به خاک توجهی نمی‌شود (ابن فارس هر چند « ترک » و « طلب » را دو معنای اصلی برای عفو ذکر می‌کند، اما برای معنای دوم، موارد استعمال را اندکی بر می‌شمارد و تمایل دارد آن را نیز به معنای نخست بازگرداند (ابن فارس، بی تا، ج ۴: ص ۶۱ به نقل از افتخاری و فرهادی، ۱۳۹۱: ۱۱۷).

عفو، فرایند گذشتن از خطاست و ویژگی ای است که در اثر آن، فردی که در معرض مشاجره بین فردی (مانند اهانت) قرار گرفته است، خطای فرد متخاصم را نادیده می‌گیرد و انگیزه های اصلی برای انتقام جویی و اجتناب از تماس با فرد مهاجم کاهش می‌یابند و سایر انگیزش های سودمند ارتباطی (مانند ایجاد ارتباط مثبت و همدلی) دوباره زنده می‌شود.

در تعریف دیگری عفو « عفو »، گذشتی است که بنابر مصالح فردی و اجتماعی از ناحیه زمامداری کشور متوجه مجرمین یا محکومین می‌شود (هاشمی، ۱۳۸۴، ج ۲، ۸۲-۸۴). همچنین عفو در اصطلاح حقوق کیفری « به معنای اقدامی است که با تصویب نهاده های حکومتی اعم از نهاد رهبری و مجلس قانون گذاری، به منظور موقوف ماندن تعقیب متهمان و یا بخشودگی تمام یا قسمتی از مجازات محکومان صورت می‌گیرد » (اردبیلی، ۱۳۸۰، ج ۲، ۲۶۱)

در علوم روانشناختی نیز عفو فرایند گذشتن از خطا و محو عوارض آن است که در فرد با انگیزه آرامش درونی خویش، بهبود روابط با خاطی و یا به منظور انجام رفتاری ارزشی صورت می‌گیرد و دارای پیامدهای زیر است: الف) رهایی از احساس منفی نسبت به خاطی، ب) غلبه بر رنجش حاصل از بدی، ج) پرهیز از عصبانیت، دوری، جدایی و تلافی نسبت به خاطی (خدایاری فرد، ۱۳۸۱: ۴۰).

پیشینه تجربی

در این قسمت پیشینه تحقیقات انجام گرفته در زمینه متغیرهای اصلی تحقیق گزارش می گردد ابتدا تحقیقاتی که در مورد سرمایه اجتماعی و سپس پژوهشهایی که عفو و گذشت را بررسی کرده اند ارائه می گردد.

الف) تحقیقات مربوط به سرمایه اجتماعی

صادق صالحی و امام قلی (۱۳۹۱: ۹۰-۱۱۵) در مقاله ای تحت عنوان "بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رفتارهای زیست محیطی استان کردستان" پرداخته است و هدف پاسخ به این سؤال بوده است که آیا افزایش یا کاهش سرمایه اجتماعی در رفتار زیست محیطی تغییری ایجاد می کند یا نه؟ نتایج پژوهش حاضر نشان می دهد که با وجود شرایط نامناسب و امکانات محدود زیست محیطی در استان کردستان بین سرمایه اجتماعی و رفتارهای زیست محیطی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد؛ یعنی با افزایش سرمایه اجتماعی رفتارهای مسؤولانه زیست محیطی نیز افزایش می یابد. علاوه بر این، از بین مولفه های سرمایه اجتماعی، هنجار اجتماعی بیشترین رابطه را با رفتار زیست محیطی داشت و شبکه های اجتماعی کمترین رابطه را. هنجارهای اجتماعی با شکل دادن یک تصور اخلاق مدارانه از رفتارهای مسؤولانه زیست محیطی، می تواند یک راه حل برای کاهش مشکلات زیست محیطی باشد، هنجارهای اخلاقی می تواند یکسری رفتارهای عقلانی را (شامل احساس وظیفه نسبت به محیط زیست یا احترام برای محیط زیست یا...) به فرد تحمیل کند. اعتماد اجتماعی در کانال اطلاعات نقش مهمی در رفتارهای زیست محیطی دارد. پس برای ترویج و توسعه ی رفتارهای مسؤولانه زیست محیطی در راستای محافظت از منابع طبیعی پیشنهاد می شود که به سرمایه اجتماعی موجود در استان کردستان توجه بیشتری شود و فعالیت ها و طرح ها به گونه ای برنامه ریزی شود که به سرمایه اجتماعی توجه ویژه ای صورت گیرد.

متوسلی و همکاران (۱۳۸۸: ۱۶-۱) در پژوهشی تحت عنوان سرمایه اجتماعی از دید رویکرد منفی فوکویاما در ایران، با استفاده از روش جایگزین فوکویاما روند سرمایه اجتماعی را از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۶ مورد بررسی قرار دادند و شاخص هایی همچون قتل عمد، طلاق، اعمال منافی عفت، ایراد ضرب و جرح، اختلاس، سرقت، تخلفات رانندگی، جرایم اطفال و اقدام به خودکشی را به عنوان شاخص فقدان سرمایه اجتماعی در نظر گرفتند. طبق نتایج به دست آمده در این پژوهش سرمایه اجتماعی در ایران در طی سال های ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۱ کاهش و در سال های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۶ افزایش یافته است.

عقیلی و همکاران (۱۳۸۸: ۱۶-۱) در مطالعه ای به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و محیط زیست در سه استان گیلان، مازندران و گلستان پرداخته اند. نتایج مطالعه آنها نشان می دهد سرمایه اجتماعی همبستگی مثبت و قوی با رفتارهای مسؤولانه نسبت به محیط زیست دارد. این رابطه قوی بین سرمایه اجتماعی با رفتارهای مسؤولانه آنان نسبت به محیط زیست بیان گر این است که هنجارهای اعتماد

بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت در شهر سندج

ومشارکت و همچنین احساس امنیت بر کنش افراد نسبت به محیط طبیعی پیرامون آنها تأثیر بسزایی دارد و در این زمینه عامل تعیین کننده به شمار می رود. اعتماد نهادی که آنتونی گیدنز از آن با عنوان اعتماد انتزاعی یا اعتماد تعمیم یافته یاد می کند شامل اعتماد افراد به نهاد های اجتماعی، از جمله در این مطالعه اعتماد به پلیس، معلمان، و استادان دانشگاه، سیاستمداران و رسانه های گروهی می شود، که تأثیر بیشتری در تعیین کنش اجتماعی افراد داشته است.

زهرا نصراللهی و راضیه اسلامی (۱۳۹۲: ۱۸-۱) در مقاله ای تحت عنوان بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار در ایران، هدف مقاله پاسخگویی به این سؤال بوده که آیا رابطه سرمایه اجتماعی و رفتارهای مسؤولانه حامی محیط زیست وجود دارد؟ در این پژوهش برای سنجش سرمایه اجتماعی از شاخص فوکویاما استفاده شده است. در ابتدا با استفاده از روش تحلیل عاملی شاخص معرف سرمایه اجتماعی و سپس رابطه آن با محیط زیست مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج حاصل نشان می دهد که در دوره مطالعه، سرمایه اجتماعی دارای اثر مثبت و معنادار بر محیط زیست است و بین مؤلفه های سرمایه اجتماعی و سلامت محیط زیست رابطه مستقیم و قوی وجود دارد.

بررسی دیگری در زمینه وجود رابطه بین سرمایه ی اجتماعی و میزان جرایم در ایران نشان می دهد که هرچه علاقه افراد به جامعه، اعتماد اجتماعی، داشتن روابط متقابل با دیگران و حس کمک و همیاری نسبت به دیگران در فرد زیاد باشد، به همان میزان از ارتکاب جرایم توسط افراد در جامعه کاسته می شو (چلبی و مبارکی، ۱۳۸۴: ۳۷).

مقاله ای با عنوان "شکل گیری سرمایه اجتماعی و فراتحلیل عوامل مؤثر بر آن" توسط محمدجواد ناطق پوروسیداحمد فیروز آبادی (۱۳۸۴) انجام شده است. در این مقاله به بررسی مفهوم و نظریه های شکل گیری سرمایه اجتماعی پرداخته شده و با روش فراتحلیل، تعدادی از پژوهش های انجام شده در مورد سرمایه اجتماعی در ایران بررسی شد. یافته های این پژوهش نشان می دهد متغیرهای سن، تحصیلات، تأهل، شاغل بودن و درآمد به جز با عنصر اعتماد با سایر عناصر سرمایه اجتماعی اعم از آگاهی و توجه به امور عمومی، اعتماد، مشارکت های رسمی و غیر رسمی رابطه مستقیم دارد.

بررسی دیگری در زمینه وجود رابطه بین سرمایه اجتماعی و میزان جرایم در ایران نشان می دهد که هرچه علاقه افراد به جامعه، اعتماد اجتماعی، داشتن روابط متقابل با دیگران و حس کمک و همیاری نسبت به دیگران در فرد زیاد باشد، به همان میزان از ارتکاب جرایم توسط افراد در جامعه کاسته می شو (چلبی و مبارکی، ۱۳۸۴: ۳۷).

تحقیقات خارجی

بگسلیدیک و شیک (۲۰۰۵) با مطالعه مقطعی ۵۴ ایالت در اروپا رابطه‌ی بین سرمایه اجتماعی و رشد اقتصادی را برای دوره‌ی زمانی ۱۹۵۰ تا ۱۹۹۰ بررسی کردند. بر اساس برخی از نتایج رابطه معناداری بین رشد اقتصادی محله‌ها و اعضای فعال گروه‌ها وجود داشته است.

کری آن، آگنیش به بررسی سرمایه اجتماعی یک اجتماع، مطالعه شبکه اجتماعی و تعامل اجتماعی در رساله دکتری دانشگاه ایالتی آیوا پرداخت. در این تحقیق سرمایه اجتماعی به معنی ارتباط افراد و گروه‌ها به منظور بسیج منابع آنها در جهت کسب اهدافشان در نظر گرفته شده است. در این تحقیق که بر روی دو اجتماع روستایی آیوا صورت گرفته است، سرمایه اجتماعی درون گروهی و بین گروهی مورد بررسی قرار گرفته و تأثیر آن بر مشارکت‌های داوطلبانه و موفقیت پژوهش‌های عمرانی در آن دو جامعه مطالعه شده است. اطلاعات این پژوهش از طریق مصاحبه با ۱۱۶ نفر در پروژه‌های اجتماعات محلی به دست آمده است. سرمایه اجتماعی درونی نقش مؤثری در مشارکت داوطلبانه شهروندان در پروژه‌های محلی بازی می‌کند. سرمایه اجتماعی بین گروهی نقش بالقوه‌ای در بسیج منابع به منظور موفقیت پروژه‌های محلی ایفا می‌نماید.

آرپ میترا (۲۰۰۷) در تحقیقی به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی و، وضع معیشت بر تحرک صعودی پرداخته است. نتایج تحقیق او حاکی از این بوده که استفاده از روابط و داشتن شبکه‌های ارتباطی در یافتن شغل و تحرک بالا مؤثر است. او در بررسی مهاجران روستا به شهر متوجه شد، مهاجرینی که از درآمد، تحصیلات و تجربه شغلی کمتری برخوردار هستند، احتمال این که شغل خود را از طریق شبکه‌های ارتباطی به دست آورند بیشتر است. همچنین نتایج تحقیق او حاکی از این است که زنان در مقایسه با مردان تحرک درآمدی کمتری را تجربه می‌کنند و نهایتاً این که به طور کلی وجود رابطه مثبت بین سرمایه اجتماعی و تحرک صعودی تأیید می‌شود.

تحقیق دیگری که توسط تدمو (۲۰۰۳) انجام شده به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و یافتن شغل می‌پردازد. نتایج: آن عده از کارگرانی که روابط بیشتری داشته‌اند احتمالاً دوره بیکاری کوتاهتری را تجربه خواهند کرد، چون قادرند از روابطشان جهت یافتن شغل استفاده کنند و یا حتی در شغل قبلی خود به کار گرفته شوند. همچنین افرادی با داشتن شبکه‌های ارتباطی بیشتر در آینده حقوق بالاتری را دریافت کرده و برای یافتن کار نیاز به جست و جوی کمتری داشته‌اند. در ضمن افرادی که به برقراری ارتباط با سایرینی که پایگاه بالاتری نسبت به خودشان داشته‌اند پرداخته‌اند، نسبت به کسانی که با افرادی تقریباً برابر رابطه داشته‌اند، در یافتن شغل بیشتر به سمت بالا تحرک داشته‌اند. نهایتاً مشاغلی که نیاز به مهارت کمتری داشته‌اند احتمال این که توسط روابط به دست آیند بیشتر بوده است.

در یک تحقیق لین و هوآنگ (۲۰۰۵) به بررسی رابطه توانان سرمایه انسانی و اجتماعی بر تحرک شغلی در میان ۱۱۲ نفر از کارکنان یک شرکت پرداخته‌اند. نتایج تحقیق آن‌ها حاکی از آن بوده که

بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت در شهر سندج

سرمایه انسانی به تنهایی بر ترفیع و ترقی شغلی تأثیر نمی‌گذارد و با تأثیر سرمایه اجتماعی تکمیل می‌شود. آن‌ها دریافتند کارمندی با داشتن رتبه مدیریتی و دوره تصدی طولانی‌تر با اشغال کردن موقعیت مرکزی در شبکه اجتماعی قادرند سرمایه اجتماعی خود را افزایش دهند و همین امر در پتانسل ترقی و توسعه شغلی آن‌ها تأثیر مثبتی داشته است.

ب) تحقیقات مربوط به عفو و گذشت

متأسفانه در جامعه علمی ایران تحقیقات زیادی در رابطه با عفو و گذشت انجام نشده است، تنها تحقیقات انگشت شماری وجود دارد که در ادامه به دو پژوهش شاخص اشاره می‌گردد. غباری بناب (۱۳۸۱) در تحقیقی به بررسی رابطه عفو و گذشت با میزان اضطراب در والدین کودکان استثنایی و عادی پرداخته است. وی با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ۳۶ نفر از والدین کودکان استثنایی، و ۳۶ نفر از والدین کودکان عادی به قید قرعه از میان والدین ساکن در شهرستان نهبندان انتخاب نموده و پرسشنامه‌های «اضطراب اشیپلبرگر» و «عفو و گذشت» این راییت و همکاران را بر روی این افراد اجرا نموده است. نهایتاً محقق به این نتیجه رسیده است که همبستگی منفی معناداری بین میزان «عفو و گذشت» و میزان «اضطراب» والدین کودکان عادی، و والدین کودکان استثنایی وجود دارد. و میزان عفو و گذشت والدین کودکان عادی از میزان عفو و گذشت والدین کودکان استثنایی بیشتر است، در حالی که میزان اضطراب والدین کودکان استثنایی از میزان اضطراب والدین کودکان عادی بیشتر بوده است. همچنین غباری بناب و همکاران (۱۳۸۷) در پژوهش بررسی رابطه بین عفو و گذشت و سلامت روانی در دانشجویان علوم پزشکی، به این نتیجه رسیده اند که دانشجویان دارای عفو و گذشت بالا در بعد رفتاری از افسردگی، اضطراب و مشکلات روابط بین فردی پایین تری در مقایسه با گروه دیگر برخوردار بوده اند. دانشجویان دختری که از عفو و گذشت بالا در بعد عاطفی برخوردار بودند نیز خصومت کم تری را نسبت به گروه پایین عفو و گذشت از خود نشان داده اند.

روش شناسی

این پژوهش یک مطالعه مقطعی و کاربردی است با روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسش نامه است. و از آنجا که این پژوهش در پی مطالعه و بررسی و توصیف و تبیین است روش پیمایشی به عنوان روش اصلی و روش میدانی به عنوان روش مکمل بهتر تشخیص داده شد علاوه بر این روش کتابخانه ای - اسنادی در بخش بررسی ابعاد مفهومی و نظری که پیشینه و ادبیات تحقیق را تشکیل می دهد استفاده شد.

جامعه آماری مورد مطالعه

ساکنین بالای ۲۰ سال شهر سنندج جامعه آماری پژوهش حاضر را تشکیل می دهند. بر اساس سرشماری نفوس و مسکن مرکز ایران شهر سنندج در سال ۱۳۹۰ دارای ۳۷۳،۹۸۷ نفر جمعیت بوده است به علت در دسترس نبودن اطلاعات جمعیتی جدید جمعیت آن بیشتر برآورد می گردد.

برآورد حجم نمونه و روش نمونه گیری

در برآورد حجم نمونه در این پژوهش با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه آماری ۳۸۵ محاسبه شده است. اما با توجه به احتمال افزایش جمعیت و برای پرهیز از بالای رفتن احتمال خطا، حجم نمونه به ۵۰۰ نفر افزایش یافت. برای نمونه گیری از روش خوشه ای چندمرحله ای استفاده گردیده است.

تعریف مفاهیم

۱- سرمایه اجتماعی

الف) تعریف نظری

در تعریف، سرمایه اجتماعی منبعی جهت کنش جمعی تلقی می گردد و این منبع علاوه بر آگاهی و توجه نسبت به امور عمومی اجتماعی - سیاسی (شناخت) یعنی آگاهی که موجب علاقه مندی و دل نگرانی است ، شامل هنجارهای اعتماد (اعتماد عمومی یا تعمیم یافته و اعتماد نهادی) . هنجارها و یا رفتارهای معامله متقابل (همیاری) که در درون شبکه های اجتماعی عمل می کنند و عناصر ساختاری شبکه ها و مشارکت های رسمی و غیر رسمی می باشد . در نتیجه سرمایه اجتماعی ، همان اعتماد ، هنجارها و شبکه های مشارکتی است که باعث تسهیل تعاون جهت کسب منافع متقابل می شوند . (ناطق پوروفیروزآبادی، ۱۳۸۴: ۶۴)

ب) تعریف عملیاتی

بر اساس نظریه های مورد استفاده تعریف عملیاتی سرمایه اجتماعی، با استفاده از تعداد ۳۰ گویه برای سنجش ۶ بعد سرمایه اجتماعی بدین شرح صورت گرفت: انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی، اعتماد سیاسی، روابط اجتماعی، آگاهی اجتماعی و مشارکت مدنی.

۲- گرایش به عفو گذشت

الف) تعریف نظری

این تحقیق از تعریف دکتر خدایاری فرد برای تعریف نظری عفو و گذشت استفاده می کند بنابر این تعریف عفو فرایند گذشتن از خطا و محو عوارض آن است که در فرد با انگیزه آرامش درونی خویش، بهبود روابط با خاطلی و یا به منظور انجام رفتاری ارزشی صورت می گیرد و دارای پیامدهای زیر است:

بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت در شهر سندج

الف) رهایی از احساس منفی نسبت به خاطی، ب) غلبه بر رنجش حاصل از بدی، ج) پرهیز از عصبانیت، دوری، جدایی و تلافی نسبت به خاطی (خدایاری فرد، ۱۳۸۱ : ۴۰).

ب) تعریف عملیاتی

برای سنجش گرایش به عفو و گذشت از سنجه خود ساخته استفاده شده است که شامل ۳۰ گویه می باشد. ضریب آلفای این سنجه ۰/۸۴ است.

یافته ها

۴-۱- مقدمه

در این فصل به تحلیل کمی داده‌ها از زاویه توصیفی و استنباطی پرداخته می‌شود. در ابتدا شاخص‌های توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار و فراوانی برای متغیرها ارائه می‌گردد و سپس از آزمون‌های آماری مناسب جهت بررسی فرضیه‌های پژوهش استفاده می‌شود.

آمار توصیفی

جنسیت: با توجه به جدول زیر ۵۴.۶ درصد از پاسخ‌دهندگان یعنی ۲۷۳ نفر مرد و ۴۵.۴ درصد از پاسخ‌دهندگان یعنی ۲۲۷ نفر زن هستند.

جدول توزیع فراوانی جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۲۷۳	۵۴.۶
زن	۲۲۷	۴۵.۴

سن: با توجه به جدول زیر میانگین و انحراف معیار سن پاسخ‌دهندگان به ترتیب ۳۱ و ۸.۲۵ سال می‌باشد. جوان‌ترین پاسخگو ۲۰ ساله و پیرترین پاسخگو ۶۵ ساله می‌باشد.

جدول توزیع فراوانی سن

فراوانی	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
۵۰۰	۳۱	۸/۲۵	۲۰	۶۵

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال یازدهم، شماره چهل و ششم، پاییز ۱۳۹۴

وضعیت تأهل

با توجه به جدول زیر ۵۰.۲ درصد از پاسخ‌دهندگان متأهل و ۴۶.۸ درصد مجرد هستند.

جدول توزیع فراوانی وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد
متأهل	۲۵۱	۵۰.۲
مجرد	۲۳۴	۴۶.۸
سایر	۱۵	۳

آمار استنباطی

بررسی فرضیه اول: میان سن و گرایش به عفو و گذشت ارتباط وجود دارد.

رابطه سن و گرایش به عفو و گذشت	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۰۱۲
Sig. (۲-tailed)		
		۰/۸۱۷

همانگونه که در جدول مشاهده می شود با توجه به بالاتر بودن مقدار Sig از ۵ صدم، رابطه میان سن و گرایش به عفو و گذشت معنی دار نبوده و فرضیه اول پژوهش رد می گردد.

بررسی فرضیه دوم: میان وضعیت تأهل و گرایش به عفو و گذشت ارتباط وجود دارد.

وضعیت تأهل	ضریب همبستگی پیرسون	-۰/۰۵۷
Sig. (۲-tailed)		
		۰/۳۶۹

همانگونه که در جدول مشاهده می شود با توجه به بالاتر بودن مقدار Sig از ۵ صدم، رابطه میان وضعیت تأهل و گرایش به عفو و گذشت معنی دار نبوده و فرضیه دوم پژوهش نیز رد می گردد.

بررسی فرضیه سوم: میان جنسیت و گرایش به عفو و گذشت ارتباط وجود دارد.

جنسیت	ضریب همبستگی پیرسون	-۰/۱۴۷
-------	---------------------	--------

بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت در شهر سنندج

۰/۰۰۴	Sig. (۲-tailed)
-------	-----------------

بر اساس اطلاعات جدول فوق، رابطه جنسیت و گرایش به عفو و گذشت هرچند ضعیف است اما معنی دار بوده و بنابر این آزمون زنان بیشتر از مردان به عفو گذشت گرایش دارند.

بررسی فرضیه چهارم: میان میزان تحصیلات و گرایش به عفو و گذشت ارتباط وجود دارد.

میزان تحصیلات	ضریب همبستگی پیرسون	-۰/۱۹۷
۰/۳۲۵	Sig. (۲-tailed)	

همان گونه که در جدول مشاهده می شود با توجه به بالاتر بودن مقدار Sig از ۵ صدم، رابطه میان میزان تحصیلات و گرایش به عفو و گذشت معنی دار نبوده و فرضیه چهارم پژوهش نیز رد می گردد.

بررسی فرضیات پنجم تا یازدهم پژوهش

- فرضیه پنجم: میان میزان انسجام اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت ارتباط وجود دارد.
- فرضیه ششم: میان میزان اعتماد اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت ارتباط وجود دارد.
- فرضیه هفتم: میان میزان اعتماد سیاسی و گرایش به عفو و گذشت ارتباط وجود دارد.
- فرضیه هشتم: میان میزان روابط اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت ارتباط وجود دارد.
- فرضیه نهم: میان آگاهی اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت ارتباط وجود دارد.
- فرضیه دهم: میان مشارکت مدنی و گرایش به عفو و گذشت ارتباط وجود دارد.
- فرضیه اصلی تحقیق: میان میزان سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت ارتباط وجود دارد.

انجام اجتماعی	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۶۵۳
	Sig. (۲-tailed)	۰/۰۰۰
اعتماد اجتماعی	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۶۲۲
	Sig. (۲-tailed)	۰/۰۰۰
اعتماد سیاسی	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۲۱۲
	Sig. (۲-tailed)	۰/۰۰۰

۰/۵۲۳	ضریب همبستگی پیرسون	روابط اجتماعی
۰/۰۰۰	Sig. (۲-tailed)	
۰/۱۷۴	ضریب همبستگی پیرسون	آگاهی اجتماعی
۰/۳۲۴	Sig. (۲-tailed)	
۰/۷۰۰	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت مدنی
۰/۰۰۰	Sig. (۲-tailed)	
۰/۶۱۸	ضریب همبستگی پیرسون	سرمایه اجتماعی
۰/۰۰۰	Sig. (۲-tailed)	

بر اساس اطلاعاتی که در جدول فوق نشان داده شده است، تمامی ابعاد سرمایه اجتماعی غیر از بعد آگاهی اجتماعی با میزان گرایش به عفو و گذشت ارتباط مستقیم و معنی داری دارند. بدین ترتیب که انسجام اجتماعی ۰/۶۵۳، اعتماد اجتماعی ۰/۶۲۲، اعتماد سیاسی ۰/۲۱۲، روابط اجتماعی ۰/۵۲۳، آگاهی اجتماعی ۰/۷۰۰ و مشارکت مدنی ۰/۷۰۰ با گرایش به عفو و گذشت ارتباط دارند. بعد آگاهی اجتماعی ارتباط معنی داری با گرایش به عفو و گذشت نداشته است. بدین ترتیب در میان فرضیات مورد بررسی تنها فرضیه نهم رد می گردد و سایر فرضیات تأیید می شوند. همچنین با توجه به ارتباط فرضیه اصلی تحقیق مبتنی بر ۰/۶۱۸ و معنادار بودن این رابطه مبتنی بر ارتباط سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت تأیید می گردد.

بحث و نتیجه گیری

سرمایه اجتماعی به شبکه های پشتیبان اجتماعی، نهادهای محلی، هنجارها و ضوابط مشترک اعتماد و تعاملات دو سویه و فعالیت های جمعی بین اعضای جامعه که می تواند برای ایجاد فواید همگانی مورد استفاده قرار گیرد (پاتنام، ۲۰۰۰) اشاره دارد.

سرمایه اجتماعی شامل جنبه های گوناگون ساختار اجتماعی است که کنش جمعی و روابط میان افراد جامعه را ترویج و تشویق می کند. جیمز کلن این شکل از سرمایه را، سرمایه و منابعی می داند که افراد و گروه ها می توانند آن را از طریق پیوند با یکدیگر و با توجه به میزان و شدت ارتباطات خود به دست می آورند برخی از محققان نیز این عبارت را به عنوان منبعی تعریف می کنند که کنشگران به واسطه ارتباط با دیگر اعضا در گروه ها، شبکه ها و یا سازمان ها به دست می آورند (اسمیت ۲۰۰۵).

از ابعاد همبستگی اجتماعی مسأله عفو و گذشت است که این تحقیق با هدف مطالعه رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی با گرایش افراد به عفو و گذشت به پژوهش این مسأله در میان ۵۰۰ نفر از شهروندان سندجی پرداخت.

بر اساس نتایجی که در بخش یافته ها ارائه گشت، زنان بیشتر از مردان به عفو و گذشت گرایش دارند. همچنین ابعاد سرمایه اجتماعی شامل انسجام اجتماعی ۰/۶۵۳، اعتماد اجتماعی ۰/۶۲۲، اعتماد سیاسی ۰/۲۱۲، روابط اجتماعی ۰/۵۲۳، آگاهی اجتماعی ۰/۷۰۰ و مشارکت مدنی ۰/۷۰۰ با گرایش به عفو و گذشت ارتباط دارند. بعد آگاهی اجتماعی ارتباط معنی داری با گرایش به عفو و گذشت نداشته است علاوه بر این، با توجه به ارتباط فرضیه اصلی تحقیق مبتنی بر ۰/۶۱۸ و معنادار بودن این رابطه مبتنی بر ارتباط سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت تأیید می گردد.

تأیید ارتباط میان ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو گذشت را می توان با توجه به مفهوم همبستگی یا گسستگی هویتی نیز تبیین نمود. بر اساس نظریات مورد استفاده، در جوامع پیشامدرن، هویت پراکنده و جدا از هم بیانگر همبستگی و گسستگی بیرونی هستند، در حالی که در جوامع مدرن شاهد عضویت ها و هویت های متکثری هستیم که غالباً با یکدیگر تلاقی دارند. همین تلاقی زمینه پذیرش، تساهل و گسترش سرمایه اجتماعی از حوزه خصوصی به عرصه عمومی را فراهم می سازد. بنابراین در جوامع سنتی فرصت کمتری برای تبادل اطلاعات، ابتکار و نوآوری و مدیریت منابع انسانی وجود دارد. در جوامع مدرن سرمایه اجتماعی موجب افزایش اعتماد و امنیت اجتماعی و توسعه پایدار می گردد (ذاکری هامانه، ۱۰۹: ۱۳۹۰).

بر مبنای نظریه های کلمن، بوردیو، پاتنام و فوکویاما، اعتماد اجتماعی یکی از ابعاد اصلی سرمایه اجتماعی است. بر این اساس می توان نتیجه گرفت میزان اعتماد اجتماعی افزایش یافته و در نتیجه منجر به افزایش سرمایه اجتماعی در میان مردم خواهد شد که در این حال و بر اثر تعامل متقابل بین این دو متغیر، افزایش و رشد هر دو متغیر، افزایش میزان احساس امنیت اجتماعی را در پی خواهد آورد. بر اساس بررسی های پاتنام مشخص شده است که وجود فشارهای اقتصادی و سلطه فرهنگی و بروز تهدیداتی بر علیه فرهنگ یک جامعه، اسباب بروز کنش های دفاعی را در میان مردم آن جامعه نسبت به گروه های تهدیدگر فراهم آورده و سرمایه اجتماعی کل را کاهش می دهد (ادواردز و فولی، ۱۳۸۴). نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت اجتماعی چه از جهت جلوگیری از بروز ناهنجاری ها و انواع جرایم اجتماعی و به تبع و در کنار آن از جهت زمینه سازی مشارکت مثبت و فعال فرد در زندگی اجتماعی، اساساً از طریق تأثیرگذاری ارزش ها و هنجارهای اجتماعی در چگونگی رفتار افراد اعمال می شود (تقی لو، ۱۳۸۵: ۲۴۹). آرا و دیدگاه های مختلفی در مورد سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی وجود دارد که در جدول زیر مهم ترین آن ها مورد اشاره قرار گرفته است. انسان ها

موجودات اجتماعی هستند و مجبورند با هم در اجتماعات انسانی زندگی کنند. زیست جمعی موجب مجموعه ای از ارزش ها و قواعد، باید توسط اعضا جامعه پذیرفته شوند تا. جایگاه مدنی حیات اجتماعی حفظ شود.

منابع و مأخذ

- ۱- اردبیلی، م (۱۳۸۰) حقوق جزای عمومی، تهران، مشر میزان.
- ۲- افتخاری، ا؛ فرهادی، ر (۱۳۹۱) عفو در قرآن کریم، فصلنامه پژوهشهای سیاسی، سال دوم، شماره دوم، ۱۱۵-۱۳۳.
- ۳- ایروانی، ج (۱۳۸۴) خاستگاه مدارا و عفو از دیدگاه قرآن و حدیث، مجله الهیات و حقوق - پاییز ۱۳۸۴ - شماره ۱۷، ۱۵۱ - ۱۸۶.
- ۴- بوردیو، پ (۱۳۸۴)؛ شکل های سرمایه، گردآورنده کیان تاجبخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، انتشارات شیرازه، تهران.
- ۵- پاتنام، ر و... (۱۳۸۴)؛ سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، گردآورنده کیان تاجبخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، انتشارات شیرازه، تهران.
- ۶- پاتنام، ر (۱۳۸۰)؛ دموکراسی و سنتهای مدنی، ترجمه محمدتقی دلفروز، انتشارات روزنامه سلام، تهران.
- ۷- خدایاری فرد، م (۱۳۸۱) روش درمانی عفو با تأکید بر دیدگاه اسلامی، اندیشه و رفتار، شماره ۲۹.
- ۸- غباری بناب، ب (۱۳۸۱) رابطه عفو و گذشت با میزان اضطراب در والدین کودکان استثنایی و عادی، تعلیم و تربیت خانواده.
- ۹- غباری بناب، ب؛ کیوان زاده، م؛ وحدت تربیتی، ش؛ (۱۳۸۷) بررسی رابطه بین عفو و گذشت و سلامت روانی در دانشجویان علوم پزشکی، روانشناسی و علوم تربیتی (دانشگاه تهران)، سال ۳۸، تابستان ۱۳۸۷ - شماره ۲، ۱۶۷-۱۸۰.
- ۱۰- فوکویاما، ف (۱۳۷۹)؛ پایان نظم سرمایه اجتماعی و حفظ آن، ترجمه غلامعباس توسلی، جامعه ایرانیان، تهران.
- ۱۱- کلمن، ج (۱۳۷۷)؛ بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی، تهران.

بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و گرایش به عفو و گذشت در شهر سندج

۱۲- ناطق پور، م، فیروزآبادی، س (۱۳۸۵) شکل گیری سرمایه اجتماعی و فرا تحلیل عوامل مؤثر بر

آن، نامه علوم اجتماعی، ۱۳۸۵، پیاپی ۲۸، ۱۶۰

۱۳- هاشمی، س (۱۳۸۴) حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران، نشر میزان.

۱۳- Bourdieu, P. (۱۹۸۰), Le capital social: notes provisoires; Actes de la Recherche en Sciences Sociales, ۳, ۲-۳

۱۴- Bourdieu, P. (۱۹۸۶), The forms of capital. In: Richardson; J.G. (Ed.), Handbook of Theory and Research for.

۱۵- Coleman, J.S. (۱۹۸۸), Social capital in the creation of human capital; American Journal of Sociology, ۹۴, ۱۲۰.

۱۶- Fukuyama, F. (۱۹۹۸), Trust, The Social Virtues and the Creation of Prosperity, London, Hamish Hamilton.

۱۷- Coleman, J.S. (۱۹۹۰), Foundations of Social Theory; Harvard University Press, Cambridge, MA.

۱۸- Glassner, Martin, Ira. (۱۹۹۳), political geography; USA, John Wiley and son.

۱۹- National Statistics, Social Capital a review of the literature. (۲۰۰۱), www.worldbank.org/poverty/scapital.

۲۰- Putnam, R.D, Leonardi, R, Nanetti, R.Y. (۱۹۹۳), Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy; Princeton University Press, Princeton, NJ.

۲۱- Putnam, R.D. (۱۹۹۳), The prosperous community: social capital and public life; The American Prospect, ۱۳, ۳۵-۴۲.

۲۲- Putnam, R.D. (۲۰۰۰), Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community; New York: Simon & Schuster.

۲۳- Putnam, R.D. (۲۰۰۲), Democracies in flux, the evolution of social capital in contemporary society; Oxford University Press.

۲۴- Seibert, S, Kraimer, M.L, Liden, R.C. (۲۰۰۱), A social capital Theory of career success; Academy of Management Journal, The Sociology of Education, Greenwood Press, Westport, CT.

۲۵- Woolcock, Michael. (۲۰۰۱), the place of social capital in understanding social and economic outcome; Canadian journal of policy research